

ta'lim vazirligi, Rossiya Markaziy Banki va ko'plab moliya institutlari bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan bo'lib, maktablarda o'qituvchilar tomonidan dars jarayonlarida faol foydalanib kelinmoqda. O'quvchilarni yoshiga, bilim darajasiga, maktabdagi moddiy texnik bazaga va mavzuga qarab o'qituvchilar tomonidan o'yinlar tanlanishi mumkin. Bu o'yinlarni Rossiya Markaziy Bank va ko'plab tijorat banklari va ko'plab ta'lim sayti va platformalaridan topish mumkin.

СОЛИҚЛАР ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТНИ МОЛИЯВИЙ РАЎБАТЛАНТИРИШ ДАСТАГИ

Бахриддинов Нодирбек Замирдинович

НамДТУ, кафедра доценти PhD

Кириш. Бугунги янги Ўзбекистон шароитида мамлакатимизда инновацион фаолиятни солиқлар воситасида молиявий рағбатлантириш масалаларини ўрганиш давлатнинг асосий вазифаларидан бири ҳисобланади. Инновацион фаолиятни рағбатлантиришда солиқ имтиёзларининг роли Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2018 йилни “ Фаол тадбиркорлик, инновацион ғоялар ва технологияларни қўллаб-қувватлаш йили” деб эълон қилиниши, ҳамда мазкур йилга бағишланган алоҳида дастурни қабул қилиниши билан мамлакатимизда инновацион фаолиятни ривожлантириш йўлида катта ишлар бошланди. Хорижнинг илғор ва иқтисодий ривожланган давлатлар тажрибасини ўрганадиган бўлсак, тараққиётининг асоси инновацион фаолиятга, тадқиқот ва ишланмалар билан шуғулланиш ва уларни тижоратлантиришга алоҳида эътибор берилганида эканлигини кўришимиз мумкин. Давлат томонидан инновацион фаолиятни рағбатлантириш бевосита молиявий кўмак бериш ва солиқ имтиёзлари шаклида эканлиги кўринади.

Мутаххасисларнинг фикрига кўра, инновацион фаолиятни қўллаб-қувватлашда солиқ переференциялари ва имтиёзлари орқали рағбатлантиришнинг аҳамияти бевосита молиялаштиришдан кўра муҳимроқ. Негаки, мазкур рағбатлантириш узоқ муддатли характерга эга бўлади, ҳамда улар нафақат инновацион секторни, балки бошқа ишлаб чиқаришларни ҳам интенсив ривожланиши учун шароит яратади ва бутун миллий иқтисодиётни ўсишини таъминлайди. Инновацион фаолиятни солиқ имтиёзлари орқали рағбатлантиришни Хитой Халқ Республикаси тажрибасида кўрадиган бўлсак, амалдаги қонунчилик инновацион фаолият билан шуғулланувчи корхоналар учун солиқ солинадиган даромадга нисбатан турли чегирмалар тақдим этади. Унда мамлакат инновацион фаолият олиб бораётган корхоналарни қўллаб-қувватлаш мақсадида, юқори ва янги технологияли корхоналар дастурини амалга оширомоқда. Илмий-тадқиқот ва тажриба конструкторлик ишлари бўйича қонунда белгиланган преференцияларга

эга бўлиш учун, корхона юқори ва янги технологияли мақомга эга бўлиши керак. Хитой Халқ Республикаси “Корхоналардан олинадиган фойда солиғи тўғрисида”ги қонунининг 28-моддасига асосан, юқори ва янги технологияли корхоналарга фойда солиғи, қонунчиликда белгиланган ставкадан 15 фойиз кам миқдорда белгиланади.

Асосий қисм. МДХ давлатларидан Беларусь Республикасида инновацион фаолиятга алоҳида эътибор бериб келинмоқда. Бу мамлакатда инновацион фаолият субъектларига турли солиқ имтиёзлари белгиланган. Масалан, инновацион товарлар юқори технологияли товарлар реализациясидан олинган фойда юридик шахслар учун олинадиган фойда солиғидан озод этилган. Шунингдек, ихтиро, фойдали модел, селекция ютуғи, (ноу-хау) бўлган мулк хуқуқлар реализация бўйича айланмалар қўшилган қиймат солиғидан (ҚҚС) озод қилинган. Амалдаги солиқ қонунчилигида инновацион фаолиятни солиқ имтиёзлари орқали ривожлантиришга қаратилган кўп қоидалар мавжуд эмас [1].

Ривожланган мамлакатларда солиқ имтиёзлари тизими узоқ вақтдан бери мавжуд. АҚШда Иккинчи жаҳон урушидан кейинги даврда солиқ қонунчилиги доирасида фирмаларнинг илмий-тадқиқот ва инновацион фаолиятини ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратишга қаратилган қоидалар мавжуд эди. Шундай қилиб, 1954 йилдан бошлаб жорий йилдаги илмий-тадқиқот ва тажрибалар харажатларини солиқ солинадиган суммадан чегириб ташлаш ёки 5 йилгача бўлган муддатда бу харажатларни амортизация қилиш тартиби мавжуд эди. Бундан ташқари, жамоат манфаатларини кўзлаб таълим ва илмий-тадқиқот мақсадларида сарфланган маблағлар учун қўшимча солиқ имтиёзлари бериш ҳам назарда тутилди. 1981-йилдан бошлаб солиқ имтиёзларининг асосий усули илмий-тадқиқот ишлари учун солиқ имтиёзлари яни илмий-тадқиқот ишлари учун қилинган харажатларни маълум бир қисмини солиқдан озод қилинади.

Канадада инновацион фаолиятни рағбатлантириш учун 1960 йилдан солиқ имтиёзлари 1967 йилдан бошлаб махсус грантлар тизими жорий этилди.

Япония инновациялар учун солиқ имтиёзлари бўйича катта тажрибага эга ва инновацияларни рағбатлантириш учун олти хил ёндашувни қўллайди:

–илмий асбоб-ускуналар учун тезлаштирилган амортизация тизими (1952 йилдан);

–ривожланиш харажатлари учун солиқ имтиёзлари (1966 йилдан);

–хорижий технологияларни сотиб олиш харажатлари учун махсус имтиёзлар (1956 йилдан);

–хорижий технологиядан фойдаланганлик учун тўланган суммалардан солиқ имтиёзлари (1953 йилдан);

–янги импорт қилинадиган асбоб-ускуналарни сотиб олиш учун махсус солиқ имтиёзлари (1951 йилдан);

–тадқиқот харажатлари учун солиқ имтиёзлари (имтиёзли ставка 1966 йилдан кейинги ҳар қандай йилда ушбу мақсадлар учун сарфланган энг юқори миқдорга нисбатан илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишларининг ўсиши суммасининг 20 фоизини ташкил қилади).

Швецияда инновацион фаолият учун солиқ имтиёзлари 1973 йилдан бери қўлланилмоқда. Солиқдан озод қилинадиган суммалар компанияни илмий тадқиқот ва тажриба конструкторлик ишларига қилган харажатларининг 10 фоизга тенг. 1981-йилда Швеция солиқ қонунчилигига солиқ имтиёзларини белгилашда “қўшимча хусусият” ни кучайтириш мақсадида ўзгартиришлар киритилди. Ушбу тузатишларга мувофиқ, фирманинг жорий тадқиқот харажатларининг 5 фоизи ва қўшимча харажатларнинг 30 фоизи солиқдан озод қилинди.

Францияда инновацион фаолиятни рағбатлантириш тизими 1983 йилдан бери ишлайди [2].

Ҳозирги вақтда саноати ривожланган етакчи мамлакатларида, муҳим буюртмаларни амалга ошириш ва улардан фойдаланиш дастурлари ва лойиҳаларигача бўлган инновацион фаолиятни рағбатлантирадиган турли хил солиқ имтиёзлари қўлланилмоқда [3].

Барча солиқ имтиёзларини ҳажмга бўлиш мумкин, яни. Базис йили ёки маълум бир давр учун ўртача даража билан солиштирганда, олиб борилган харажатлар миқдорига мутаносиб ва қўшимча равишда, тадқиқот ва ишланмалар учун харажатларнинг ошишига қараб ҳисобланади [4].

Ҳажми чегирмаларининг энг юқори даражаси Австралияда (150%) ва Сингапурда (200%) қўлланилади, йаъни илмий-тадқиқот харажатларидан 1,5-2 баравар юқори суммалар солиққа тортиладиган даромаддан чегирилади. Нидерландияда ҳажм чегирмаси фақат тадқиқот ва ишланмалар билан шуғулланувчи олимлар ва муҳандисларнинг иш ҳақи миқдорига нисбатан қўлланилади.

Қўшимча чегирма компания томонидан эришилган илмий-тадқиқот харажатларининг ўсишига қараб, базавий йил даражасига ёки маълум бир давр учун ўртача кўрсаткичга нисбатан белгиланади.

Франция, Канада, Қўшма Штатлар ва Тайван қўшимча солиқ кредити схемасидан фойдаланади. Максимал ўсиш ставкаси Францияда амал қилади (50%). Канада, АҚШ, Япония ва Тайванда 20% ни ташкил қилади.

Баъзи мамлакатлар бир вақтнинг ўзида иккала схемадан фойдаланадилар, лекин ҳар хил турдаги харажатлар учун. Мисол учун, АҚШда умумий қўшимча чегирма асосий тадқиқотларни молиялаштиришга қаратилган хусусий сектор харажатлари учун ҳажм чегирмаси (20%) билан тўлдирилади.

Ҳажми ёки қўшимча имтиёзлар билан бир қаторда, бир қатор мамлакатларда тадқиқот ва ишланмалар учун чегирмалар бўйича

солиқларни ҳисобдан чиқариш учун "шифт" мавжуд. Шундай қилиб, Япония ва Жанубий Кореяда корпоратив солиқ суммасининг 10% дан ошмаслиги керак (Японияда кичик ва ўрта компаниялар учун - 15%), Канадада - 75%, Испанияда - 35%, Тайванда - 50%. Австралия, Франция, Италия ва Голландия солиқ имтиёзлари бўйича қиймат чегарасига эга. Бунга қўшимча равишда, масалан, АҚШда компания бир йил ичида илмий-тадқиқот харажатларини икки барабар ошира олмайди ва ўртача илмий-тадқиқот интенсивлиги (илмий-тадқиқот ва ишланма харажатларининг сотиш нархига нисбати) 16% дан ошмаслиги керак. Ушбу чекловлар хусусий сектор солиқ тўловларининг ваҳший тебранишларини олдини олиш ва корпоратив ҳисоботларни асоссиз юқори фойда олиш учун манипуляция қилиш имкониятини йўқ қилишга қаратилган.

Хулоса. Ҳар қандай миллий фойда моделининг асосий элементи бу корпоратив даромад солиғини камайтиришдир. Шу билан бирга, даромад солиғининг камайтириши, қоида тариқасида, корхона эришган инновацион фаоллик даражаси билан боғлиқ. Яни, тадқиқот ва ишланмалар натижаларини муваффақиятли тижоратлаштиришни таъминлаган ва шу билан бирга етарли фойда олган корхоналар максимал фойда олади. Бошқалар учун бу имтиёзлар тадбиркорлик таваккалчилигини қисман қоплайди. Илмий-техника тараққиётини давлат томонидан тартибга солиш ва рағбатлантириш ҳозирда дунёнинг барча мамлакатларида, шу жумладан ривожланган мамлакатларда ҳам амалга оширилган ва амалга оширилмоқда. Ҳар қандай давлатнинг муваффақиятли илмий-техник ривожланиши учун илмий-техникавий ва инвестиция фаолиятини давлат томонидан рағбатлантириш воситалари тизими, жумладан, инновацион сиёсатни амалга оширишнинг маъмурий ва билвосита усуллари кенг ишлаб чиқиш керак.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Бераговой В.А. Инновации: налоговый аспект (зарубежный опыт) // Налоги. 2007. №5. С. 38-39.
2. Опалова О.И. Некоторые аспекты государственного воздействия на инновационное развитие эканомики //Бух. Учет в бюджетных и некоммерческих организациях. 2007. №24. С.20-23.
3. Кисилева В.В., Колосницына М.Г. Государственное регулирование инновационной сферы: Учеб. Пособие для вузов / Гос. ун-т -высшая школа эканомики. М.: Изд. Дом ГУ ВШЭ. 2008. 402 с.
4. Роль государства в стимулировании рынка инноваций: офиц. Сайт. URL:http://otherreferats.allbest.ru/economy/00087590_0.html.
5. Зарубежный опыт государственного регулирования инновационной деятельности: офиц. Сайт. URL:
6. Обзор инновационных кластеров в иностранных государствах: офиц. сайт[Электронный ресурс].URL: <http://www.subcontract.ru/Docum/>.
7. Обзор международного опыта инновационногоразвития: офиц. сайт. URL: <http://www.nanotechnology.ru/node/12>.